

החוק

מאמר ו

אוצר החכמה

אוצר החכמה

דרשות חז"ל במקרא

ענף א - שרשי הדרשות ותורה שבע"פ

אוצר החכמה

אוצר החכמה

תורה שבעל פה - דרשות, סברא

התורה מתחלקת ביסודה לשני חלקים, שני אפיקים שעל ידם אנו יודעים את רצון ה' - תורה שבכתב ותורה שבעל פה, וכדאיתא ברש"י - והתורות - אחת בכתב ואחת בעל פה (ויקרא כו,מו). התורה שבכתב שניתנה מפורשת לעם ישראל, והתורה שבעל פה, שהם כלל הפירושים לתורה שבכתב, וההלכות שנתבארו ונתוספו בהלכה למשה מסיני או על ידי חכמי התורה בכל הדורות.

אמנם גם התורה שבעל פה מתחלקת לשני חלקים עיקריים, חלק אחד הוא הדברים שנלמדו מדרשות חכמים במידות שהתורה נדרשת בהם, והוא בבחינת ממוצע בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה, שחכמים למדים מתוך עומק הלשון של התורה שבכתב את פרטי גדריה של המצוה, והלכות נוספות שלא נתפרשו בה.

והחלק השני היינו הלכות שלא נרמזו כלל בתורה שבכתב, אלא חכמים קים להו מסברא, והם אלפי הלכות שעמדו עליהם חכמים מסברתם ברוחב לבם וברוח קדשם, בכל חלקי הש"ס.

אופני השגת תורה שבע"פ

ובהבחנה יותר דקה מתחלקת התורה שבע"פ לשלושה אופנים. א. דרשות מלשון הכתוב. ב. קל וחומר. ג. סברת הלב.

כי הנה הדרשות הם טמונות בלשון התורה עצמה, כגון מייתור תיבות ואותיות ושינוי לשונות וכדומה. ומאידך ישנם ענייני תושבע"פ שהקב"ה נתן בלב החכמים להבין מדעתם וסברת ליבם ברוח הקודש שבקרבם, וסוג הדרשא של 'קל וחומר', הוא ממוצע בין הדרשות שנלמדו מהכתוב עצמו לבין הסברות שיסודם בלב החכמים בלבד. כי הק"ו הוא שילוב של סברא בתוך התורה שבכתב.

המקור שהתורה ניתנה לידרש

והנה צריך לדעת מגלן שניתנה לנו התורה לדורשה וללמדה בכל האופנים הללו, מנין ידעו חז"ל שמותר ואפשר לעשות כן להעמיק בתורה ולדרוש ולהוציא הלכות מדרשות הכתובים, וכן לחדש הלכות מק"ו ומסברא.

ואם כי מצינו שגם דבר זה נדרש מדרשת הכתובים שניתנה למשה תושבע"פ כדאיתא - והתורות - אחת בכתב ואחת בעל פה מגיד שכולם ניתנו למשה בסיני (רש"י ויקרא כו, מו). ועיין עוד בכמה מקומות בתנ"ך (ברכות ה. מגילה יט: ועוד) שדרשו מקראי על נתינת תורה שבע"פ מסיני. אולם הא גופא מגלן, שאם כל המקור הוא רק מדרשא זו, מנא להו כלל דאפשר לדרוש ולדייק לשון הכתוב יותר ממה שנכתב בפירוש.

ובוודאי שכך היה מקובל להם הלכה למשה מסיני, שבאופן זה ניתנה התורה שבכתב כשהיא מצומדת עם התושבע"פ, שיש לדורשה וללמדה בכל האופנים הללו.

הסכמה מן השמים לסברת משה רבינו

אמנם נראה ששורשי הדברים היו כולם כבר אצל משה רבינו מדעת עצמו, וקיבל על כך הסכמה מן השמים.

דהנה איתא בגמרא - שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו, הוסיף יום אחד מדעתו, ופירש מן האשה, ושבר את הלוחות (שבת פז.).

ובהמשך הסוגיא מבואר שבכל אלו למד זאת מדרשא וק"ו, ועיין שם בראשונים שתמהו, דאם כן לאו 'מדעתו' הוה. שהרי כך הם כל דרשות חז"ל, ולא מצינו שיהא צריך הסכמה מיוחדת על כל אחד ואחד מאת הקב"ה, ולמה היה נצרך דווקא בדרשות אלו להא דהסכים הקב"ה על ידו, הרי כל הש"ס וכל דברי חז"ל מלאים דרשות ק"ו וסברות, וזוהי כל התורה שבע"פ.

ונראה בזה דאכן כאן בהסכמה זו שהסכים הקב"ה על ידו, היה השורש וההתחלה לנתינת כל חלקי תושבע"פ, ואלמלא הסכמה זו מי יימר דיש כח ביד החכמים לדרוש דרשות ולחדש הלכות מה שלא נאמר בפירוש. ומהיכי תיתי שכל זה יחשב לתורה.

ואכן מרע"ה בעזוז רוחו ועוצם דעתו הרחבה חידש דרשות אלו 'מדעתו', והסכים הקב"ה על ידו, ורק אחרי הסכמה זו נקבע הדבר שאכן התורה נתונה לישראל באופן שישנה אפשרות לדרוש ולסבור בה.

כלומר שאין הכוונה שהסכים הקב"ה על ידו דווקא לשלשה דברים פרטיים אלו, שהרי אין שלשה אלו שונים משאר דרשות חז"ל, אלא שאז היתה ההסכמה מאת הקב"ה וגילוי על כללות העיקרון שניתן לדרוש ע"י האופנים הללו. ונמצא ששורש תושבע"פ התחיל ממשה רבינו, ומני אז ואילך יש בכוחם של חכמי ישראל בכל דורות

הבאים אחריו לדרוש ולחדש הלכות, והכל בכלל תורה יחשב, ואין צריך שוב להסכמת הקב"ה על כל דבר ודבר.

¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

והטעם שהיה נדרש הסכמה מאת הקב"ה על שלשה הדברים, נראה דהיינו משום ששלושת דברים אלו הם שלושת האופנים של תורה שבעל פה כמו שכתבנו בפתיחת דברינו שהם - 'דרשות המקראות', 'קל וחומר', 'סברא'. שאז נתגלה ונודע מאת ה' שיש רשות למשה ולכל חכמי ישראל בכל הדורות לדרוש לישני דקראי, ולדרוש קל וחומר, ולחדש מסברת לבם.

שלושת הדברים שעשה מרע"ה מדעתו - שלושת אופני תושבע"פ

דהנה הא דהוסיף יום אחד מדעתו נלמד בגמרא שם מדרשא מלישנא דקרא, דכתיב (שמות יט, י) 'היום ומחר', ודריש 'היום כמחר מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו', הרי דזה נלמד מדרשא דקראי.

¹⁰⁰¹ ¹⁰⁰² ¹⁰⁰³ ¹⁰⁰⁴ ¹⁰⁰⁵ ¹⁰⁰⁶ ¹⁰⁰⁷ ¹⁰⁰⁸ ¹⁰⁰⁹ ¹⁰¹⁰ ¹⁰¹¹ ¹⁰¹² ¹⁰¹³ ¹⁰¹⁴ ¹⁰¹⁵ ¹⁰¹⁶ ¹⁰¹⁷ ¹⁰¹⁸ ¹⁰¹⁹ ¹⁰²⁰ ¹⁰²¹ ¹⁰²² ¹⁰²³ ¹⁰²⁴ ¹⁰²⁵ ¹⁰²⁶ ¹⁰²⁷ ¹⁰²⁸ ¹⁰²⁹ ¹⁰³⁰ ¹⁰³¹ ¹⁰³² ¹⁰³³ ¹⁰³⁴ ¹⁰³⁵ ¹⁰³⁶ ¹⁰³⁷ ¹⁰³⁸ ¹⁰³⁹ ¹⁰⁴⁰ ¹⁰⁴¹ ¹⁰⁴² ¹⁰⁴³ ¹⁰⁴⁴ ¹⁰⁴⁵ ¹⁰⁴⁶ ¹⁰⁴⁷ ¹⁰⁴⁸ ¹⁰⁴⁹ ¹⁰⁵⁰ ¹⁰⁵¹ ¹⁰⁵² ¹⁰⁵³ ¹⁰⁵⁴ ¹⁰⁵⁵ ¹⁰⁵⁶ ¹⁰⁵⁷ ¹⁰⁵⁸ ¹⁰⁵⁹ ¹⁰⁶⁰ ¹⁰⁶¹ ¹⁰⁶² ¹⁰⁶³ ¹⁰⁶⁴ ¹⁰⁶⁵ ¹⁰⁶⁶ ¹⁰⁶⁷ ¹⁰⁶⁸ ¹⁰⁶⁹ ¹⁰⁷⁰ ¹⁰⁷¹ ¹⁰⁷² ¹⁰⁷³ ¹⁰⁷⁴ ¹⁰⁷⁵ ¹⁰⁷⁶ ¹⁰⁷⁷ ¹⁰⁷⁸ ¹⁰⁷⁹ ¹⁰⁸⁰ ¹⁰⁸¹ ¹⁰⁸² ¹⁰⁸³ ¹⁰⁸⁴ ¹⁰⁸⁵ ¹⁰⁸⁶ ¹⁰⁸⁷ ¹⁰⁸⁸ ¹⁰⁸⁹ ¹⁰⁹⁰ ¹⁰⁹¹ ¹⁰⁹² ¹⁰⁹³ ¹⁰⁹⁴ ¹⁰⁹⁵ ¹⁰⁹⁶ ¹⁰⁹⁷ ¹⁰⁹⁸ ¹⁰⁹⁹ ¹¹⁰⁰ ¹¹⁰¹ ¹¹⁰² ¹¹⁰³ ¹¹⁰⁴ ¹¹⁰⁵ ¹¹⁰⁶ ¹¹⁰⁷ ¹¹⁰⁸ ¹¹⁰⁹ ¹¹¹⁰ ¹¹¹¹ ¹¹¹² ¹¹¹³ ¹¹¹⁴ ¹¹¹⁵ ¹¹¹⁶ ¹¹¹⁷ ¹¹¹⁸ ¹¹¹⁹ ¹¹²⁰ ¹¹²¹ ¹¹²² ¹¹²³ ¹¹²⁴ ¹¹²⁵ ¹¹²⁶ ¹¹²⁷ ¹¹²⁸ ¹¹²⁹ ¹¹³⁰ ¹¹³¹ ¹¹³² ¹¹³³ ¹¹³⁴ ¹¹³⁵ ¹¹³⁶ ¹¹³⁷ ¹¹³⁸ ¹¹³⁹ ¹¹⁴⁰ ¹¹⁴¹ ¹¹⁴² ¹¹⁴³ ¹¹⁴⁴ ¹¹⁴⁵ ¹¹⁴⁶ ¹¹⁴⁷ ¹¹⁴⁸ ¹¹⁴⁹ ¹¹⁵⁰ ¹¹⁵¹ ¹¹⁵² ¹¹⁵³ ¹¹⁵⁴ ¹¹⁵⁵ ¹¹⁵⁶ ¹¹⁵⁷ ¹¹⁵⁸ ¹¹⁵⁹ ¹¹⁶⁰ ¹¹⁶¹ ¹¹⁶² ¹¹⁶³ ¹¹⁶⁴ ¹¹⁶⁵ ¹¹⁶⁶ ¹¹⁶⁷ ¹¹⁶⁸ ¹¹⁶⁹ ¹¹⁷⁰ ¹¹⁷¹ ¹¹⁷² ¹¹⁷³ ¹¹⁷⁴ ¹¹⁷⁵ ¹¹⁷⁶ ¹¹⁷⁷ ¹¹⁷⁸ ¹¹⁷⁹ ¹¹⁸⁰ ¹¹⁸¹ ¹¹⁸² ¹¹⁸³ ¹¹⁸⁴ ¹¹⁸⁵ ¹¹⁸⁶ ¹¹⁸⁷ ¹¹⁸⁸ ¹¹⁸⁹ ¹¹⁹⁰ ¹¹⁹¹ ¹¹⁹² ¹¹⁹³ ¹¹⁹⁴ ¹¹⁹⁵ ¹¹⁹⁶ ¹¹⁹⁷ ¹¹⁹⁸ ¹¹⁹⁹ ¹²⁰⁰ ¹²⁰¹ ¹²⁰² ¹²⁰³ ¹²⁰⁴ ¹²⁰⁵ ¹²⁰⁶ ¹²⁰⁷ ¹²⁰⁸ ¹²⁰⁹ ¹²¹⁰ ¹²¹¹ ¹²¹² ¹²¹³ ¹²¹⁴ ¹²¹⁵ ¹²¹⁶ ¹²¹⁷ ¹²¹⁸ ¹²¹⁹ ¹²²⁰ ¹²²¹ ¹²²² ¹²²³ ¹²²⁴ ¹²²⁵ ¹²²⁶ ¹²²⁷ ¹²²⁸ ¹²²⁹ ¹²³⁰ ¹²³¹ ¹²³² ¹²³³ ¹²³⁴ ¹²³⁵ ¹²³⁶ ¹²³⁷ ¹²³⁸ ¹²³⁹ ¹²⁴⁰ ¹²⁴¹ ¹²⁴² ¹²⁴³ ¹²⁴⁴ ¹²⁴⁵ ¹²⁴⁶ ¹²⁴⁷ ¹²⁴⁸ ¹²⁴⁹ ¹²⁵⁰ ¹²⁵¹ ¹²⁵² ¹²⁵³ ¹²⁵⁴ ¹²⁵⁵ ¹²⁵⁶ ¹²⁵⁷ ¹²⁵⁸ ¹²⁵⁹ ¹²⁶⁰ ¹²⁶¹ ¹²⁶² ¹²⁶³ ¹²⁶⁴ ¹²⁶⁵ ¹²⁶⁶ ¹²⁶⁷ ¹²⁶⁸ ¹²⁶⁹ ¹²⁷⁰ ¹²⁷¹ ¹²⁷² ¹²⁷³ ¹²⁷⁴ ¹²⁷⁵ ¹²⁷⁶ ¹²⁷⁷ ¹²⁷⁸ ¹²⁷⁹ ¹²⁸⁰ ¹²⁸¹ ¹²⁸² ¹²⁸³ ¹²⁸⁴ ¹²⁸⁵ ¹²⁸⁶ ¹²⁸⁷ ¹²⁸⁸ ¹²⁸⁹ ¹²⁹⁰ ¹²⁹¹ ¹²⁹² ¹²⁹³ ¹²⁹⁴ ¹²⁹⁵ ¹²⁹⁶ ¹²⁹⁷ ¹²⁹⁸ ¹²⁹⁹ ¹³⁰⁰ ¹³⁰¹ ¹³⁰² ¹³⁰³ ¹³⁰⁴ ¹³⁰⁵ ¹³⁰⁶ ¹³⁰⁷ ¹³⁰⁸ ¹³⁰⁹ ¹³¹⁰ ¹³¹¹ ¹³¹² ¹³¹³ ¹³¹⁴ ¹³¹⁵ ¹³¹⁶ ¹³¹⁷ ¹³¹⁸ ¹³¹⁹ ¹³²⁰ ¹³²¹ ¹³²² ¹³²³ ¹³²⁴ ¹³²⁵ ¹³²⁶ ¹³²⁷ ¹³²⁸ ¹³²⁹ ¹³³⁰ ¹³³¹ ¹³³² ¹³³³ ¹³³⁴ ¹³³⁵ ¹³³⁶ ¹³³⁷ ¹³³⁸ ¹³³⁹ ¹³⁴⁰ ¹³⁴¹ ¹³⁴² ¹³⁴³ ¹³⁴⁴ ¹³⁴⁵ ¹³⁴⁶ ¹³⁴⁷ ¹³⁴⁸ ¹³⁴⁹ ¹³⁵⁰ ¹³⁵¹ ¹³⁵² ¹³⁵³ ¹³⁵⁴ ¹³⁵⁵ ¹³⁵⁶ ¹³⁵⁷ ¹³⁵⁸ ¹³⁵⁹ ¹³⁶⁰ ¹³⁶¹ ¹³⁶² ¹³⁶³ ¹³⁶⁴ ¹³⁶⁵ ¹³⁶⁶ ¹³⁶⁷ ¹³⁶⁸ ¹³⁶⁹ ¹³⁷⁰ ¹³⁷¹ ¹³⁷² ¹³⁷³ ¹³⁷⁴ ¹³⁷⁵ ¹³⁷⁶ ¹³⁷⁷ ¹³⁷⁸ ¹³⁷⁹ ¹³⁸⁰ ¹³⁸¹ ^{1382</}

והיה אפשר לבאר בפשטות ששלושת הדברים בכתוב זה כולם באים כנגד מצוות שהם מדאורייתא, אלא שבזה גופא מצינו כמה אופנים שאנו עומדים עליהם מן הכתוב.

הדרגה הראשונה היא 'ציויתי' הוא כפשוטו כל המצוות וההלכות שנאמרו כציווי, כגון ועשו להם ציצית וקשרתם לאות על ידיך. וכדומה¹²³⁴⁵⁶⁷ יי.

'דיברתי' היינו מה שהתורה לא ציוותה על כך, אבל מלשון התורה למדים הלכה זו, כגון קנייני אשה שנלמד מדכתיב 'כי יקח איש אשה', ומפסוק זה אנו למדים כל הלכות קידושין, וכן כל הקניינים למדין באופן זה, שאין נלמד זה מהציווי, אלא מסגנון התורה אנו למדים שכך היא ההלכה, והיינו 'דיברתי' שמהדיבור ולשונה של התורה אנו יודעים את דרכי ההנהגה של התורה.

אולם יש עוד דרגה, והם עניינים שמהתורה מוכח לנו מה הוא רצון ה', שדברים אלו לא נאמרו אפילו בדרך אגב כמו באופן של 'דיברתי'. והיינו כגון הא דאיתא בגמרא (נזיר מב.) - אמר רב אחא בריה דרב איקא זאת אומרת רובו ככולו מדאורייתא, ממאי, מדגלי רחמנא גבי נזיר ביום השביעי יגלחנו, הכא הוא דעד דאיכא כולו, הא בעלמא רובו ככולו, (מדאיצטריך ליה קרא לאשמועינן דליגלח כולו דאי לאו האי קרא הוה אמינא דברובו סגי ליה, דרובו ככולו דאורייתא - רש"י), ובפסוק זה לא נאמר כלל רובו ככולו אלא אדרבה, כאן מפורש דבנזיר בעינן דווקא כולו, אלא דמכך ידעינן מה 'עלתה על לבי', דאלמלא היה נאמר דווקא כולו הוי אמרינן רובו ככולו.

אמנם אחר העיון נראה שפירוש זה אינו תואם את לשון הפסוק, דלפי פירוש זה נמצא דאלו הנכללים ב'דיברתי' הם יותר פשיטא ממה שנכלל ב'ציויתי', שלא הוצרכו אלו לצוות עליהם, אלא למדין אנו אותם מכללא. וכן הני הנכללין ב'עלתה על לבי', הם עניינים שפשוט עוד יותר שחייבים לנהוג בהם, דמרוב פשיטותם אין צריכין אפילו להיות כתובים בדרך אגב, אלא מכח התייחסות התורה אליהם כדבר פשוט ידעינן להו.

אולם מלשון הפסוק משמע איפכא דמוסיף והולך בדרך 'לא זו אף זו', דלא רק שלא ציויתי, אלא גם לא דיברתי, שזה יותר רחוק מציווי, ולא זו אלא אף זו דגם לא עלתה על לבי כלל, שרחוק עוד יותר, והוא דרגה יותר פחותה של חיוב.

מפורש, דרשות לשון הכתוב, דרשות י"ג מידות

ולכאורה אפשר לפרש דכולהו קאי על הלכות שהם מדאורייתא, ובכל זאת פוחת והולך בדרגות החיוב, והיינו ד'ציויתי' הוא מה שכתוב מפורש בתורה. ואילו 'דיברתי' הוא מה דילפינן מדרשות, מהמידות שהתורה נדרשת בהם כגון יתורים וגזירה שווה וכלל

לו. וגם בזה יש כמה דרגות, כי יש מצוות שהציווי נאמר מפורש כציווי, ויש שאנו מבינים מעצמנו כגון 'למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך' (דברים טז) שנאמר כטעם למצוות אכילת מצה, אבל מזה אנו למדים להזכיר יציאת מצרים בכל יום. שהרי נתפרש בתורה שרצונה שנזכור את יציאת מצרים כל ימינו.

אוצר החכמה

ופרט. ודרשות אלו אינן בגדר ציויתי, אלא הם נלמדים מסגנון התורה ומעומק לשונה. והדרגה השלישית של 'עלתה על לבי', היינו דברים שלמדים מקל וחומר ובניין אב וכן אלו דידעין מסברא, שלמרות שכל אלו חיובם מדאורייתא, בכל זאת דרגת חומרתם של המפורשים היא בדרגה יותר גבוהה. וכמו שמבואר במאמר הבא. עיי"ש.

דאורייתא, דברי קבלה, דרבנן

אמנם בתרגום פירש - 'דלא פקדית באורייתא, ודלא שלחית ביד עבדיי נבייא, ולא רעוא קדמי'.

אוצר החכמה

ועיין בספר 'קובץ שעורים' לרבי אלחנן ווסרמן זצ"ל (קונטרס דברי סופרים סימן א' בשולי הגליון ס"ק כב כג כד) שפירש כי יש שלשה חלקי תורה (א) הנקרא 'צווי' (והיינו הכתוב בתורה). (ב) הנקרא 'דיבור', (והיינו מה שנאמר בידי הנביאים). (ג) שאין עליו לא צווי ולא דיבור אלא רצון ד' בלבד והם כל המצוות דרבנן, עיי"ש שהאריך שהמצוות דרבנן הם רצון ה'.

ומסתברא כוותיה דכל אלו הדרגות שנמנו לעיל אף שאין שווים בדרגת חיובם, אך כולם כלולים ב'ציויתי', שאף הדרשות והסברות הכל נלמד מציווי ה' ומעומק לשון הציווי ודרכי המידות הנלמדים מהם.

אלא פשטות כוונת הפסוק הוא כדברי התרגום ששלושת הדרגות הם - דברי התורה, דברי הנביאים, ומה שהוא רצון ה', שהם תקנות חז"ל.

אוצר החכמה

אוצר החכמה

שמור ושמעת - מקור לדרישת התורה ורוח התורה

אחד מהעניינים העיקריים שאנו למדים בתורה שבע"פ ואינו מפורש בתורה שבכתב, הם הדברים שמבוססים על 'רוח התורה', דהיינו שמכללות רעיון המצוה אנו למדים מהו רצון ה' בעניין זה. ויש בהם דברים שהם מדאורייתא רק שאינם מפורשים, ולמדים אותם מדרשא או מהלכה מקובלת, ויש שאין חייבים בהם מדאורייתא, אבל חכמים חייבו אותם משום שלמדו מרוח התורה שזהו רצון ה'.

אחד המקורות לעניין זה של דרישת 'רוח התורה' הוא בפסוק בפרשת 'ראה' - שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך, למען ייטב לך ולבניך אחרריך עד עולם, כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלוך (יב, כח).

ובלשון פסוק זה תמהו המפרשים שהקדים 'שמור' ואחר כך 'ושמעת'. ובכל התורה כתיב קודם שמיעה ואחר כך שמירה, שהרי כך סדר הדברים, תחילה לשמוע ואחר כך לשמור מה ששמע. ומדוע הקדים איפוא כאן שמירה לשמיעה (עיין אוה"ח ומשך חכמה, ולכאורה משום קושיא זו גם רש"י נטה כאן מ'פשוטו של מקרא' ומביא מדרש חז"ל - 'שמור זו משנה').

ונראה שהכוונה כאן 'ושמעת' היא במשמעות יותר עמוקה מאשר סתם שמיעה, שכאן מדובר בשמיעה שנוספת על השמירה, שמיעה של התבוננות והבנה בעומק הדברים, [כמו

'תשמע חלום לפתור אותו'. כלומר תחילה שמור דהיינו לקיים את המצוות בפשוטם כפי שהם, אולם נוסף על כך מוטל עלינו לדקדק בהם עוד ולשמוע ולהקשיב היטב מה שיש בהם יותר מהקיום הפשוט, [עוד תוספת פרטי דינים], דהיינו מה דקים להו לחכמים מעומק תושבע"פ מסברת נפשם ורוחב ליבם, הנהגות ישרות שיש ללמוד מ'רוח' התורה, אשר בכל מצוה ומצוה, או מכללות עניין המצוות. וכמו שכתב מרן החזון איש באיגרותיו - כל מצוות התורה וחוקיה ניתנו ללמד מהן מלבד פרטי מצותן, את חפץ ה' מאתנו בהנהגתנו, במעשה ובמחשבה ובסידור המושכלות בכל המושג אצלנו על פני האדמה ומזה למדו חז"ל את תורת המידות, אם כי לא נתייחד להם דיבור מיוחד, אבל הן מעיקר כללות התורה הקדושה (ח"ג קסה).

ולפי זה מבואר שפיר המשך הפסוק 'כי תעשה הישר והטוב בעיני ה' אלוקיך' שלכאורה אין זה שייך לתחילת הפסוק. אכן לפי המבואר הרי זה עניינו של הפסוק שעל ידי 'השמיעה' וההתבוננות במצוות יגיע לקיום ההנהגות הישרות שאינם מפורשים בתורה אלא הם רק בגדר 'הטוב והישר בעיני ה' אלוקיך'. שלא ציוה הקב"ה בפירוש עליהם¹¹⁹.

שמור ושמעת - ציות מוחלט ללא שינוי

ועיין בגמרא - האומר הרי עלי תודה בלא לחם וזבח בלא נסכים ואמרו לו הבא תודה ולחמה וזבח ונסכים ואומר אילו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר כופין אותו ואומר לו 'שמור ושמעת' (מנחות פא:). וכמו כן לגבי הדין המבואר במשנה - הריני נזיר על מנת שאהא שותה ביין ומיטמא למתים הרי זה נזיר ואסור בכולן, ילפינן לה בירושלמי (פ"ב הלכה ד) מהא דכתיב 'שמור ושמעת'. כלומר שכל המתנה על מה שכתוב בתורה, אין תנאו קיים, למדים מהא דכתיב 'שמור ושמעת'.

כלומר שמפסוק זה למדים אנו שהקיום של שמור יהיה בדקדוק לפי השמיעה, ולא ישנה בקיום המצוה מכל דקדוקי התורה כפי שנשמעו.

לז. ובוה מתפרש כפתור ופרח המשך הפסוק 'למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם', דהנה אמרו חז"ל דאף ש'שכר מצוות בהאי עלמא ליכא', אין זה אלא במצוות שאנו חייבים בהם, אבל עשיית הידורי מצוות, יש עליהם שכר גם בעוה"ז. וכדאיתא בגמרא - במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקדוש ברוך הוא (בבא קמא ט:). וברש"י עד שליש משלו - דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם. מכאן ואילך - מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו. הרי מבואר שבזכות קיום מצוות באופן מהודר יותר מהחיוב זוכים לשפע ברכה וטובה ואוכלים פירותיהם בעוה"ז, וכמו כן כאן, מכיון שתוכן עניינו של הפסוק בא על קיום רוח המצוות אף מה שלא נתפרש במפורש, על כן נאמר בזה השכר המיוחד של 'למען ייטב לך ולבניך אחריו עד עולם'.

והנה כעין זה כתבה תורה כבר בפרשת ואתחנן בפסוק 'ועשית הישר והטוב בעיני ה' (דברים ג:ח). אולם שם הפשט הוא על עצם קיום המצוות ששרשו הוא מצד עשיית הטוב והישר בעיני ה', וכמו שכתב הרמב"ן שם, ועל זה באה שם הבטחה של 'למען ייטב לך'. אבל בפסוק כאן נראה שעיקר כוונת הכתוב בפשוטו, הוא ציווי לשמוע ולעין במצוות יותר מן המפורש בהם. וגם שם דרשו חז"ל דבר זה, לעשות לפנים משורת הדין ועיין שם ברמב"ן בהמשך דבריו.

שמיעה - קיום מושלם, האזנה לדקדוקים - רוח התורה

אוצר החכמה

ונמצא שיש ללמוד מפסוק זה שלש דרגות של שלימות בקיום המצוות.

הגדה

א. שקיום המצוה יהיה באופן של שמיעה מדוקדקת לקיים בדקדוק כפי פרטי המצוה שנאמרו בתורה.

הגדה

ב. דרגה שניה של שמיעה - היינו השמיעה הבאה כתוספת על מה שכתוב בתורה מפורש - דהיינו כל הפרטים שלמדו חז"ל מדרשא ודקים להו בסברא, כי השמיעה וההקשבה בדרגה יותר רמה כוללת האזנה גם לצורת האמירה. וכמו שכתב רש"י בפסוק 'והאזנת למצוותיו' - 'תטה אזניים לדקדק בהם' (שמות טו, כו). וגם להקשיב היטב לרמזים ולכל הדברים שניתן להבין מתוך הדברים בחינת מבין דבר מתוך דבר ובחינת תן לחכם ויחכם עוד, והיינו תושבע"פ.

ג. דרגה שלישית של שמיעה, הוא כאשר שומע גם את ה'בת קול' העולה מתוך כל מצוה ומצוה וגם מתוך כלל עניינם, ותופס וקונה בעצמו את רוח התורה ללמוד על כלל הנהגתו, שבכל עניין ועניין הוא לומד מן התורה כיצד לנהוג. וכעניין שאמר דוד המלך בתמניא אפי' גם עדותיך שעשועי אנשי עצתי' (תהילים קיט, כד), שבכל דבר הוא מתייעץ עם התורה.

הגדה

דרשות חז"ל וסברת לבם

והנה כל דרשות חכמים מונחים בלשון התורה אלא שהם כתובים ברמז ובעומק הלשון, וצריך ללמוד את התורה בדרגה עמוקה של 'שמיעה' ו'האזנה', לחשוף ולגלות את הדינים וההלכות באופן קיום המצוות, ולזה זכו החכמים בגודל חכמתם שפענחו את צפונות התורה, ודרשו על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות, וכעניין 'די לחכימא ברמיזא'.

וחלק זה שבתורה התחזק ביותר מאז עליית עזרא הסופר שכתוב בו - כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט (עזרא ז, י). ויקראו בספר בתורת האלוקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא (נחמיה ח, ח). כי בתקופת בית שני התרחב העניין של דרשות חז"ל שהאיר ה' עיני חכמי ישראל לראות בתורה גם מה שאינו מפורש בה, אלא מרומז בלשונה. [ועיין רש"י זבחים סב. (ד"ה אלא) שבבנין בית שני (בימי עזרא), דרשו ממקרא להוסיף על המזבח עד ששים אמה. ושלמה - בבנין הבית הראשון - לא הבין לדרשו].

אכן יש עוד חלק נשגב בתורה שבעל פה, והיינו שחכמי התורה הגיעו לדרגת 'דעת תורה', בבחינת 'תורה דיליה', וכבר מסוגלים ברוחב ליבם לעמוד על אמיתת סברת התורה ולקבוע הלכות, ורוח ה' זורח בקרבם להורות מדעתם הוראות בתורה. והם כל ההלכות שיסודם בסברות חז"ל כגון 'אין ברירה-יש ברירה', 'אין בילה-יש בילה', 'יאוש שלא מדעת הוי יאוש או לא הוי יאוש'. שלא למדו זאת מדרשא או רמז כי אם מסברת

לבם, שאחרי שהחכימו בחכמת התורה הגיעו לדרגה שיכולים לקבוע מעצמם, וכעניין 'תן לחכם ויחכם עוד'.

ועל זה אמרו בגמרא (בבא בתרא יב.) מיום שחרב בית המקדש אע"פ שניטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה. ומבאר הרמב"ן - הכי קאמר אע"פ שניטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא ניטלה, אלא יודעים האמת ברוח הקודש שבקרבם.

כלומר שאין דברי החכמים רק הבנה אנושית שכלית וטבעית בתורת ה', אלא זו נביעה של רוח הקודש המשכילה אותם לגלות מצפונים ודברים חדשים מעומק חכמת ה'. וכשם שבדור הנבואה ממשה רבינו ואילך היה מקור התורה ניתן לישראל באפיק הנבואה, כך לאחר שנסתם מקור הנבואה נמשך זרם אור גילוי התורה באפיק החכמה, אשר הוא רוח הקודש שבקרבם של חכמי התורה.

וכדאי בטור - 'אשר נתן לנו תורת אמת, וחיי עולם נטע בתוכנו' - פירוש 'תורת אמת' היא תורה שבכתב, 'וחיי עולם נטע בתוכנו' היא תורה שבע"פ דכתיב (קהלת יב) 'דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים' (טור אורח חיים סימן קלט).
אורח חיים סימן קלט

ודבר נפלא זה התחזק והתרחב במיוחד בתקופת התנאים והאמוראים, כדאי בתז"ל - דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחביריו, 'וכל יקר ראתה עינו' (איוב כח) זה רבי עקיבא וחביריו (במדב"ר יט-ד). ובגמרא - משמת רבי עקיבא בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה וברש"י - זרועי תורה - עומק סברא וכו' (סוטה מט:). ובפיוט 'ארזי הלבנון' (על עשרה הרוגי מלכות) - רבי עקיבא עוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברה.

ושלימות הדבר יהיה בימות המשיח שכתוב בו 'ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. והריחו ביראת ה'" ואמרו חז"ל - 'מורח ודאין' (סנהדרין צג:). כלומר שידון לפי הרגשת וריח הדברים. וכתיב 'זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נאום ה', נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה'. במהרה בימינו אמן.

ענף ב - דרכי הדרש

פשוטו של מקרא ודרשות חז"ל

'לכך אני אומר יתישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו, והדרש תדרש, שנאמר הלא כל דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניצוצות' (לשונו הזהב של רש"י שמות ו,ט).

דברי רש"י אלו הם נר לרגלינו, בבואנו לפרש ולבאר ענייני הדרשות בדברי חז"ל, אשר לפעמים הם נראים לנו לפום ריהטא כמדרש פליאה סתום וחתום. וכן לעיתים קרובות נראין לנו הדרשות כמי שאינן עולות בקנה אחד עם מה שנקוט בידינו כפשוטו של מקרא.